

ВІТАЄМО ЛАУРЕАТІВ ПРЕМІЇ імені М.Г. ХОЛОДНОГО НАН УКРАЇНИ!**БАЛАБАК****Олександр Анатолійович**

Кандидат сільськогосподарських наук, завідувач відділу репродуктивної біології рослин та впровадження Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України

КОСЕНКО**Іван Семенович**

Доктор біологічних наук, професор, член-кор. НАН України, заслужений працівник культури України, директор Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України

ОПАЛКО**Анатолій Іванович**

Кандидат сільськогосподарських наук, професор, завідувач відділу фізіології, генетики, селекції та біотехнології Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України

Плеяда лауреатів премії імені М.Г. Холодного НАН України в галузі ботаніки, фізіології та екології рослин у 2016 році поповнилася іменами трьох багаторічних і активних членів Черкаського відділення Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова. Цю престижну премію за серію наукових праць з питань біології фундуку, селекції і вдосконалення технології його розмноження отримали член-кор. НАН України, доктор біол. наук, професор Іван Семенович Косенко, кандидат с.-г. наук, професор Анатолій Іванович Опалко та кандидат с.-г. наук Олександр Анатолійович Балабак.

Відзначаючи непересічні досягнення лауреатів не можна не згадати, що питання біології, інтродукції, поширення та господарського використання представників роду *Corylus* L. в Україні стали об'єктом досліджень І.С. Косенка ще з першої половини 80-х років минулого сторіччя. Вивчення роду розпочалося з наймеш дослідженого виду *Corylus colurna* L. – ліщини деревовидної. При дослідженні цієї рослини він особливу увагу звертав на біологію її розмноження з метою масового впровадження у зелене будівництво. Нині цей вид ліщини, що внесений до Червоної книги Росії та Червоних книг Краснодарського краю, Республіки Адігея, Карачаєво-Черкесії та Північної Осетії і охороняється в ряді заповідників Російської Федерації, завдяки впровадженню результатів наукових досліджень І.С. Косенка став звичним компонентом озеленення міст і сіл України.

У наступні роки коло наукових інтересів І.С. Косенка розширилось, інші види роду *Corylus* поповнили предмет подальших досліджень, до виконання яких він залучив ряд науковців Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України, зокрема А.І. Опалка, О.А. Балабака та ін. Плідна співпраця сприяла уточненню системи роду, вдосконаленню методів селекції та розробці нових технологій розмноження. Зокрема, було сформульовано нову кон-

цепцію вітчизняного фундукарства, яка розвиває і конкретизує попередні результати багаторічних фундаментальних досліджень як І.С. Косенка, так і його колег, з питань інтродукції і систематики, біології насінного і прискороеного вегетативного розмноження, планування стратегії залучення у гібридизацію зібраних у численних експедиціях видів і форм роду *Corylus*.

Параметри моделі нового сорту фундука, що враховує потреби вітчизняних переробних галузей, зокрема кондитерської і фармацевтичної, їхні вимоги щодо якості сировини, ґрунтуються на попередніх напрацюваннях з питань генетики й селекції на антропоадаптивність, інтродукції та інших способів збагачення різноманіття генотипів фундука і решти садових рослин в Україні. Розробляються схеми схрещувань, підбору пар, добору сіянців, включення біотехнологічної ланки у селекційних процес як на стадії пророщування проблемних гібридних зародків, так і для їхнього вегетативного розмноження *in vitro*, адаптації пробіркових рослин до нестерильних умов *ex vitro*. Ефективне планування та виконання циклічних схрещувань, включаючи міжвидові реципрокні, сприяло створенню нового селекційного матеріалу для виведення сортів фундука, пристосованих до агро-екологічних умов України, спроможних формувати горіхи з високим вмістом ненасичених жирних кислот (олеїнова, лінолева і ліноленова), придатних для екстрагування есенціальних фосфоліпідів для фармацевтичної промисловості та корисних добавок до дитячого харчування. Результати останніх робіт зі створення цінного селекційного матеріалу, а відтак нових сортів фундука з підвищеним вмістом у горіхах есенціальних фосфоліпідів не мають аналогів у світі. Сорти Софіївський 4 і Софіївський 15, що підтвердили свої переваги у стан-

ційних випробуваннях, нині готуються до подання на кваліфікаційну експертизу з метою подальшої державної реєстрації.

Аналіз стану самозабезпечення горіхами потреб вітчизняної харчової промисловості, фармації та населення і ґрунтовні дослідження щодо можливості промислового фундукарства у більшості регіонів України сприяли уточненню параметрів Галузевої програми розвитку горіхівництва в Україні до 2025 р., якою передбачається не лише самозабезпечення, а й розвиток експортного потенціалу. У нинішніх умовах підвищеного попиту на горіхи фундука на світовому ринку налагодження виробництва на експорт високоякісних горіхів фундука може стати одним з найважливіших сільськогосподарських об'єктів міжнародної торгівлі, що матиме надзвичайне значення для економіки України.

Новизна досліджень підтверджена отриманим у 2015 р. патентом на спосіб розмноження фундука та низкою опублікованих в українських та зарубіжних виданнях наукових праць, що вносять вагомую частку у ботанічну науку і прикладне горіхівництво.

Тож привітаємо наших колег з черговим визнанням їхніх наукових досягнень і побажаємо їм міцного здоров'я, оптимізму, творчого натхнення й наснаги в подальших дослідженнях та нових наукових звершень.

Президія Українського товариства
генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова

Редакційна колегія і редакційна рада
журналу «Вісник Українського товариства
генетиків і селекціонерів»

Колектив Національного дендрологічного
парку «Софіївка» НАН України

Черкаське відділення УТГіС ім. М.І. Вавилова